

Samværs mødre – liten gruppe med mye omsorg

Barn som ikke bor sammen med begge foreldre, bor oftest hos mor. Mor har imidlertid en sentral plass i omsorgsbildet også når barna bor hos far. Samværs mødre har oftere enn samværsfedre felles daglig omsorg og bor oftere i nærheten av barna. De har mer kontakt med barna både i hverdagen og i ferier. Dette gjelder også når vi tar hensyn til at samværs mødre og samværsfedre skiller seg fra hverandre på områder som har betydning for samværet med barna.

Innledning

Kontaktmønstre mellom foreldre og barn som ikke bor sammen, er et forholdsvist nytt forskningsfelt i Norge. Det siste tiåret har flere undersøkelser gitt verdifull kunnskap på området (Jensen og Clausen 1997, Moxnes og Winge 2000, Skevik og Hyggen 2002, Lyngstad 2004, Sætre 2004, Thuen 2004, Kitterød 2004a og 2005). Ettersom de fleste barn blir boende hos mor etter et samlivsbrudd, har man hittil sett mest på samværsfedrenes kontakt med barna. Samværs mødres kontakt med barna er mindre grundig analysert. Bare omtrent 10 prosent av samværsforeldrene er mødre. Vi vet at samværs mødre har en langt mer aktiv rolle overfor barna enn samværsfedre. Mødrene er mer sammen med barna enn fedrene både på månedlig basis og i ferier og har oftere avtaler om felles daglig omsorg. En del barn er altså registrert bosatt hos far, men er sammen med mor omtrent halvparten av tiden (Jensen og Clausen 1997, Lyngstad 2004, Kitterød 2004a og 2005, Jensen 2005).

Samværs mødre skiller seg fra samværsfedre på flere områder som kan ha betydning for kontakten med barna. Eksempelvis bor de oftere enn samværsfedrene i nærheten av barna, noe som gjør det enklere å ha hyppig kontakt. Videre har de oftere vært gift med barnets andre forelder, det er kortere tid siden samlivsbruddet når barnet bor hos far enn når det bor hos mor, og samværs mødrene har sjeldnere enn samværsfedrene en ny partner. I tidligere norske analyser av samværs mødres og samværsfedres omsorgsinnsats har man gjerne sammenholdt opplysninger på gruppenivå. I denne artikkelen spør vi om samværs mødre har mer kontakt med barna enn samværsfedre også når vi justerer for at de to foreldregruppene skiller seg fra hverandre på områder som kan ha betydning for mengden samvær. Vi undersøker altså om samværs mødre er mer involvert i barna enn samværsfedre når vi tar hensyn til at de har kortere tid siden samlivsbruddet, oftere har vært gift med barnets andre forelder, har kortere arbeidstid og så videre. Vi ser både på det ordinære månedlige samværet og på samvær i ferier. Analysene er basert på en utvalgsundersøkelse fra 2004.

Hvilke sammenhenger kan vi forvente?

Også i andre land finner man at mødre er mer involvert i barn de ikke bor sammen med, enn hva fedre er (Christoffersen 1996, Steward 1999). I en analyse av forskjeller mellom samværs mødres og samværsfedres kontakt med barna i USA setter Steward (1999) opp tre mulige antakelser, eller hypoteser, om hvilke sammenhenger man teoretisk kan forvente.¹ Også Steward finner altså at samværs mødre som gruppe har betydelig mer kontakt med barna enn samværsfedre som gruppe. Dette gjelder både for jevnlig besøk, feriesamvær og brev- og telefonkontakt. Men består denne forskjellen også når man tar

Ragni Hege Kitterød

Ragni Hege Kitterød er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (rhk@ssb.no).

hensyn til at samværs mødre og samværs fedre skiller seg fra hverandre på mange områder som har betydning for kontaktmønsteret? Stewards første hypotese, den såkalte kjønnsrollehypotesen, tilsier at dette er tilfellet. Antakelsen er da at mødre og fedre møter ulike normer og forventninger for barneomsorg. Samværs mødre vil derfor stille opp mer for samværs barna enn samværs fedrene, en forskjell som gjelder også når man sammenligner dem som har like gamle barn, bor like langt fra barna, har like lang tid siden bruddet og så videre. Den andre hypotesen, som hun kaller hypotesen om negativ seleksjon, tilsier derimot at samværs mødre har mindre kontakt med barna enn samværs fedre når man tar hensyn til at de to gruppene er ulike på en rekke områder. Tanken er da at mødre som ikke bor sammen med barna sine er spesielt ressurs svake, og at dette er grunnen til at barna bor hos far. Ifølge den tredje hypotesen, som Steward kaller hypotesen om fraværende foreldre, er det ikke noen forskjell mellom samværs mødres og samværs fedres kontakt med barna når man justerer for forskjeller mellom gruppene på andre viktige områder. Antakelsen er da at det å være samværs forelder innebærer følelsesmessige belastninger og strukturelle hindringer i forhold til kontakt med barna, og at dette gjelder i like stor grad for mødre og fedre. Rollen som samværs forelder legger altså sterke føringer på hvor mye kontakt det er mulig å få til, noe som er likt for mødre og fedre.

Steward finner mye støtte for den første hypotesen, noe støtte for den tredje, men ingen støtte for den andre. Også når hun tar hensyn til at samværs mødre og samværs fedre skiller seg fra hverandre på mange viktige områder, er altså mødre mer involvert i barna enn fedre. Dette mønsteret gjelder for brev- og telefonkontakt og for samvær i ferier. Steward finner imidlertid ingen forskjell mellom samværs mødres og samværs fedres regelmessige besøkskontakt med barna når hun tar hensyn til relevante forskjeller mellom gruppene.

Analysene i denne artikkelen er lagt opp på samme måte som Stewards studie. Først viser vi forskjeller mellom samværs mødres og samværs fedres kontakt med barna på gruppenivå. Deretter viser vi resultater fra analyser som justerer for at de to foreldregruppene skiller seg fra hverandre på viktige områder. Resultatene kan imidlertid ikke uten videre sammenlignes med Stewards funn. Samvær mellom foreldre og barn er målt litt annerledes i den undersøkelsen vi benytter, enn i den som Steward baserer seg på, og utvalgene til undersøkelsene er trukket forskjellig. Dessuten avviker vår analyse litt fra Stewards arbeid med hensyn til hvilke kjennetegn ved foreldre og barn det justeres for.

Analysene er basert på *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* (se tekstboks om datagrunnlag). Dette er en spørreundersøkelse blant foreldre som lever atskilt, både de som bor sammen med barna til daglig, og de som ikke bor sammen med barna. De to foreldregruppene kalles her henholdsvis enslige foreldre (mødre og fedre) og samværs foreldre (mødre og fedre). Samværs foreldrene besvarte spørsmål om sin egen kontakt med barn de ikke bodde sammen med, mens de enslige foreldrene svarte på spørsmål om den andre partens kontakt med barna. Samtlige studier på feltet viser at samværs foreldre oppgir mer samvær enn hva de enslige foreldrene gjør. Dette gjelder også når vi sammenholder opplysninger fra foreldre til samme barn (Kitterød 2004b). Analysene i det følgende er basert på samværs foreldrenes svar.

Vi benytter to mål for kontakt med barna, nemlig antall samværs dager siste måned og antall dager med ferisamvær siste år. Ettersom spørsmålene om

Datagrunnlag

Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004 ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå høsten 2004 på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet (nå Barne- og likestillingsdepartementet). Den inngikk som et ledd i evalueringen av de nye reglene for beregning av barnebidrag som ble innført høsten 2003. Utvalget ble trukket blant alle barn under 18 år per 31.12.04 som var bosatt i Norge, som bodde sammen med bare én av foreldrene sine, og der begge foreldre var bosatt i Norge. 1 900 barn ble trukket ut, og fra dette ble det laget to delutvalg, – ett av foreldre som bor sammen med barna, men ikke med den andre forelder, og ett av foreldre som verken bor fast sammen med barnet eller den andre forelder. Begge grupper omfatter også foreldre som er etablert med en ny partner. Selv om en del foreldre praktiserer felles omsorg for barna, kan barnet kun være registrert på én adresse. Den forelder der barnet var registrert bosatt, ble her regnet som enslig forelder, mens den andre ble regnet som samværsforelder. Dette gjaldt altså selv om samværsforelder i en del tilfelle hadde omsorg for barnet omtrent halvparten av tiden, noe som særlig var vanlig for barn registrert på fars adresse. Utvalget ble altså trukket slik at man hadde par av foreldre til samme barn. I en del tilfelle deltok bare den ene parten i undersøkelsen. Analysene i denne artikkelen omfatter samtlige samværsforeldre, uavhengig om "partneren" deltok eller ikke. En del bidragspar har flere barn sammen. Spørsmålene i undersøkelsen gjaldt samværsforeldres kontakt med det yngste barnet.

Data ble samlet inn gjennom telefonintervjuer, men med noe postal oppfølging. Svarandelen var 75 prosent, noe som er forholdsvis høyt i undersøkelser på dette feltet. Svarandelen var høyere blant enslige foreldre enn blant samværsforeldre, henholdsvis 79 og 71 prosent. Ettersom utvalgene ble trukket via barna, hadde foreldre med flere barn større sannsynlighet for å komme med enn dem med bare ett barn. Det er utarbeidet vektorer for å justere for ulik trekk sannsynlighet blant foreldrene og for skjevheter ved frafallet. Prosenttallene og estimatene i denne artikkelen er basert på det vektete materialet, mens antall observasjoner rapporteres uvektet. En del opplysninger, som for eksempel utdanning, antall bidragsrelasjoner og antall barn i den aktuelle bidragsrelasjonen, er koblet til fra Statistisk sentralbyrås registre. Inntektsopplysninger vil bli koblet til når inntektsstatistikken for 2004 frigis på forsommeren 2006. Inntektsforhold inngår altså ikke i analysene i denne artikkelen.

Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen er nærmere beskrevet i Skaare og Fodnesbergene (2005). Beregning av vektene er beskrevet i Vedø (2004).

feriesamvær gjaldt perioder et helt år tilbake i tid, omfatter analysene dem som har minst ett år siden samlivsbrudd, eller har barn som er minst ett år gamle.

Samværs mødre har mer kontakt med barna enn samværs fedre

Foreldrene ble spurt hvor mange dager de hadde vært sammen med barna den siste måneden, her konkretisert til oktober 2004. Samværs mødrene oppga langt mer kontakt med barna enn samværs fedrene, – 11,2 mot 7,9 dager i gjennomsnitt (tabell 1). Forskjellen skyldes både at noe færre mødre enn fedre ikke hadde sett barna overhodet sist måned, og at mødre som hadde hatt samvær, hadde flere samværsdager enn fedre med samvær. Mens 18 prosent av samværs fedrene ikke hadde sett barna forrige måned, gjaldt dette 15 prosent av mødrene.

Samværs mødre er også mer sammen med barna i ferier enn samværs fedre, – i gjennomsnitt 38,1 mot 28,9 dager siste år. Forskjellen utgjør altså vel 9 dager. 9 prosent av samværs fedrene hadde ikke hatt noe feriesamvær med barna siste år, mens dette gjaldt 5 prosent av mødrene. Foreldrene ble først spurt om de hadde vært sammen med barna i seks ulike ferieperioder, nemlig jula 2003, vinterferien 2004, påsken 2004, sommeren 2004, høstferien 2004 og andre ferieperioder foregående år. For ferier med samvær spurte man hvor mange dager dette dreide seg om. Dessverre var det en del som ikke besvarte alle spørsmålene om feriesamvær. Andelen uoppgitte var særlig høy for vinter- og påskeferien. Samlet antall feriedager med samvær kan bare beregnes for dem som svarte for samtlige ferieperioder. Antall feriedager er derfor gitt på grunnlag av færre observasjoner enn antall månedlige samværsdager.

Samværs mødre og samværs fedre er ulike på mange områder

Som vi allerede har vært inne på, er det klare forskjeller mellom samværs mødre og samværs fedre med hensyn til forhold som kan ha betydning for

Tabell 1. Antall samværsdager siste måned og antall feriedager siste år for samværs mødre og samværs fedre. Gjennomsnitt. Antall observasjoner i parentes

	Samværs- mødre	Samværs- fedre
Antall dager siste måned	11,2 (142)	7,9 (1 053)
Antall feriedager siste år	38,1 (112)	28,9 (848)
Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.		

Tabell 2. Samværs mødre og samværsfedre, etter ulike kjennemerker. Prosent og gjennomsnitt

	Samværs- mødre	Samværs- fedre
Barnets kjønn		
Gutt	59	51
Jente	39	49
Uoppgitt	2	1
Barnets alder		
Gjennomsnitt	11,8	10,2
Samlivsstatus ved brudd		
Gift med barnets andre forelder	69	42
Samboer med barnets andre forelder	25	43
Har ikke bodd sammen	6	15
Antall bidragsrelasjoner IO har		
Gjennomsnitt	1,1	1,1
Antall barn i bidragsrelasjonen		
Gjennomsnitt	1,6	1,4
Tid siden samlivsbrudd		
Gjennomsnitt	5,7	7,1
Samlivsstatus nå		
Gift med ny partner	18	21
Samboer med ny partner	20	25
Enslig	62	54
Utdanningsnivå		
Ungdomsskole	12	13
Videregående skole	63	68
Universitet-/høgskole		
1-4 år	19	13
Universitet-/høgskole		
5 år +	4	6
Uoppgitt	2	1
Ukentlig arbeidstid		
Ikke yrkesaktiv	22	13
- 30 timer	17	6
31-40 timer	56	56
41 timer +	5	24
Uoppgitt	-	1
Reisetid til barn		
Gangavstand	31	20
½ time eller mindre	43	43
Mer enn ½ time,		
under 2 ½ time	14	20
2 ½ time eller mer	12	16
Uoppgitt	-	1
Daglig omsorg		
Den andre forelderen .	55	89
Felles	33	9
Intervjupersonen selv ...	13	1
Annet	-	1
Uoppgitt	-	0
Antall observasjoner	143	1 053

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

kontakten med barna. Tabell 2 viser en del sentrale fordelinger for de to gruppene. Ettersom det er få samværs mødre i materialet, skal det store prosentforskjeller til for å få statistisk sikre utslag. Forskjellene kan likevel ha betydning for forskjellen i antall samværsdager mellom de to gruppene. Vi ser at samværs mødre oftere enn fedre er samværsforeldre til gutter, noe som tyder på at gutter noe oftere enn jenter bor hos faren. Videre ser vi at mødre har noe eldre samværsbarn enn fedre, – 11,8 år mot 10,2 år i gjennomsnitt. Mens bare 19 prosent av samværsfedrene hadde barn i alderen 15-17 år, gjaldt dette 32 prosent av samværs mødrene. Det er ellers slik at samværs mødre oftere enn samværsfedre har vært gift med barnets andre forelder, 69 mot 42 prosent. Tidligere analyser har vist at samværsforeldre som har vært gift med den andre forelderen, har langt mer kontakt med barna enn dem som aldri har bodd sammen med den andre forelderen, og litt mer kontakt enn dem som har vært samboere. Noe av forskjellen mellom samværs mødres og samværsfedres kontakt med barna kan altså bunne i at samværs mødre oftere enn samværsfedre har vært gift med barnets andre forelder.

Videre ser vi at samværs mødre har litt flere barn i den aktuelle bidragsrelasjonen enn samværsfedre, de har kortere tid siden samlivsbruddet, de har noe sjeldnere en ny partner, og de bruker jevnt over mindre tid i yrkeslivet. Eksempelvis hadde 24 prosent av samværsfedrene til vanlig en ukentlig arbeidstid på minst 41 timer, mot bare 5 prosent av samværs mødrene. Det er beskjedne forskjeller mellom samværs mødre og samværsfedre i utdanningsnivå og antall bidragsrelasjoner – det vil si antall partnere man har barn med, men ikke bor sammen med. De aller fleste hadde bare én bidragsrelasjon, men noe flere samværs mødre enn samværsfedre, henholdsvis 11 og 7 prosent, hadde minst to relasjoner. Vi får likevel tilnærmet samme gjennomsnitt for begge foreldregrupper, – nemlig 1,1 relasjoner.

Vi ser ellers at samværs mødre oftere enn samværsfedre bor i nærheten av barna sine. 31 prosent av mødrene, mot 20 prosent av fedrene, hadde gangavstand til barnet. Vi vet fra tidligere analyser at avstanden mellom foreldrenes bosteder rimeligvis er blant de faktorer som har størst betydning for det månedlige samværet (Jensen og Clausen 1997, Skevik og Hyggen 2002, Kitterød 2004a og 2005). Sammenhengen kan både bunne i at kort avstand gjør det enklere å treffe barna, og at foreldre som legger vekt på å være mye sammen med barna, strekker seg langt for å bo nær dem. Tabell 2 viser også at foreldrene oftere har felles daglig omsorg for barna når disse bor hos far enn når de bor hos mor. 33 prosent av samværs mødrene, mot 9 prosent av samværsfedrene, oppga at de hadde felles omsorg. Dette innebærer altså at barnet er registrert bosatt ett sted, men gjerne bor omtrent like mye hos hver av foreldrene. For øvrig mente 13 prosent av samværs mødrene at det var de selv som hadde den daglige omsorgen for barna, til tross for at barna altså var registrert bosatt hos faren. Dette viser at det kan være flytende overganger mellom det å være samværsforelder og enslig forelder, og ofte endres nok situasjonen over tid. Enkelte ganger kan foreldre til samme barn dessuten ha ulike oppfatninger om hvem som har den daglige omsorgen. Analyser som sammenholder svar fra foreldre til samme barn viser at dette er tilfellet (Kitterød 2004b og 2005).

Mødre har mer samvær enn fedre selv om vi tar hensyn til andre forskjeller

For å se om det er forskjeller mellom samværs mødres og samværsfedres kontakt med barna også når vi tar hensyn til at gruppene skiller seg fra hver-

andre på en del viktige områder, har vi gjennomført noen multivariate analyser. Som analyseteknikk benytter vi såkalt multipl lineær regresjon. Denne gjør det mulig å måle betydningen av en bestemt faktor (uavhengig variabel) for det forhold som studeres (antall samværsdager), mens andre forhold holdes konstante. Vi kan da se på betydningen av samværsforelderens kjønn, gitt at foreldrene er like med hensyn til de andre faktorene som inngår i analysen, det vil si at de har barn av samme kjønn og på samme alder, hadde samme samlivsstatus før bruddet, har like mange bidragsrelasjoner og like mange i barn i den aktuelle relasjonen, har like lang tid siden bruddet og så videre. Resultater fra regresjonsanalysen av antall månedlige samværsdager vises i tabell 3. De estimerte koeffisientene forteller hvor mye verdien på variabelen "antall månedlige samværsdager" øker eller minsker når verdien på de uavhengige variablene endres, gitt at andre forhold er konstante. Endringene må sees i forhold til referansekategoriene. Eksempelvis har vi for samværsforelderens kjønn definert menn (fedre) som referansegruppe. Koeffisienten forteller da hvor mange flere samværsdager samværs mødre har enn samværsfedre, gitt at andre forhold er like. Positive koeffisienter innebærer altså flere samværsdager, mens negative koeffisienter innebærer færre dager. Konstantleddet (angitt nederst i tabellen) viser gjennomsnittlig antall dager for dem som har verdien 0 (tilhører referansegruppen) for samtlige uavhengige variabler i modellen.

I analysene her er det altså samværsforelderens kjønn som er den viktigste forklaringsvariablen. De øvrige uavhengige variablene betraktes som kontrollvariabler. Poenget er å finne ut om betydningen av samværsforelderens kjønn endres når vi tar hensyn til at samværs mødre og samværsfedre skiller seg fra hverandre på områder som kan ha betydning for kontakten med barna.² Vi benytter fire modeller med ulikt antall kontrollvariabler. I den første inngår kun samværsforeldrenes kjønn som uavhengig variabel. Koeffisienten 3,57 innebærer da at kvinner (samværs mødre) i gjennomsnitt har vel 3 ½ flere månedlige samværsdager enn referansegruppen menn (samværsfedre). Dette er omtrent den samme forskjellen som vi så i tabell 1.³

Modell 2 i tabell 3 viser forskjellen i antall samværsdager mellom samværs mødre og samværsfedre gitt at de har barn av samme kjønn og på samme alder, hadde samme samlivsstatus før bruddet, har like mange bidragsrelasjoner, har samme antall barn i den aktuelle relasjonen, har like lang tid siden samlivsbruddet, samme samlivsstatus på intervju tidspunktet, samme utdanningsnivå og samme ukentlige arbeidstid. Vi ser at flere av disse faktorene har stor betydning for mengden samvær med barna. Eksempelvis har foreldre som var gift med den andre forelder før bruddet, i gjennomsnitt 3,34 flere samværsdager enn referansegruppen (de som ikke hadde bodd sammen med den andre forelder). Likevel er det altså en betydelig forskjell mellom samværs mødres og samværsfedres månedlig samvær med barna også når vi justerer for de faktorene som inngår i modell 2. Den estimerte koeffisienten på 3,34 for samværsforelderens kjønn viser at samværs mødre i gjennomsnitt hadde 3,34 samværsdager mer enn samværsfedrene selv om vi tar hensyn til at de to foreldregruppene skiller seg fra hverandre på mange områder. Forskjellen er altså nesten like stor som i modell 1. For øvrig ser vi at samværsforeldre med lang ukentlig arbeidstid har mer samvær med barna enn dem som ikke er yrkesaktive. Dette er motsatt av hva vi kanskje kunne forvente ettersom mye tid i yrkeslivet gir mindre tid til samvær. Den sammenhengen vi ser, reflekterer trolig en inntektseffekt og ikke en tidseffekt. Samvær med barn medfører utgifter, og foreldre med lang arbeidstid har gjerne høyere inntekt enn

dem med kortere arbeidstid. Ettersom det ikke finnes inntektsopplysninger i datamaterialet ennå, kan vi ikke undersøke betydningen av inntekt direkte.

I modell 3 tar vi også hensyn til reisetiden mellom foreldrenes boliger. Her ser vi altså på forskjellen mellom samværs mødre og samværs fedre som har omtrent like lang reisetid til barna sine samtidig som de er like med hensyn til de andre kontrollvariablene. I undersøkelsen hadde man forholdsvis grove kategorier for reisetidens lengde. Også når reisetid inngår i modellen, er det en betydelig forskjell mellom mødres og fedres samvær med barna, – 2,89 dager per måned i gjennomsnitt. Forskjellen er noe mindre enn i modell 2, noe som altså viser at noe av forskjellen mellom samværs mødres og samværs fedres månedlige kontakt med barna er knyttet til at mødrene oftere enn fedrene bor nær barna. Mødre som ikke bor sammen med barna til daglig, velger oftere enn samværs fedrene å bo i gangavstand fra barna, – trolig for å kunne se dem ofte. Men også når vi sammenligner mødre og fedre med omtrent like lang reisetid, er det altså sånn at samværs mødre spiller en mer aktiv rolle i barnas liv enn samværs fedre.

I modell 4 kontrollerer vi i tillegg for om foreldrene har en ordning med felles daglig omsorg. Også når vi tar hensyn til forskjeller mellom foreldregruppene på dette området, finner vi noe mer samvær blant samværs mødre enn samværs fedre, 1,64 dager per måned. Dette er mindre enn det som vises i modell 3. Som vi kunne vente, er det altså slik at noe av forskjellen mellom samværs mødres og samværs fedres månedlige samvær med barna, henger sammen med at samværs mødre oftere enn samværs fedre har felles daglig omsorg. Men også når vi justerer for dette, har mødre en mer aktiv omsorgsrolle enn fedre.

Tabell 4 viser resultater fra regresjonsanalyser av antall feriedager med barn siste år. Modellene er definert på samme måte som i analysene av det månedlige samværet. Modell 1, der samværs forelderens kjønn er eneste forklaringsvariabel, viser at samværs mødre i gjennomsnitt hadde 10,81 flere feriedager med barna enn samværs fedrene. Forskjellen mellom de to foreldregruppene er omtrent den samme i modell 2 som i modell 1. Selv om vi tar hensyn til at samværs mødrene oftere enn samværs fedrene har vært gift med den andre forelderen, har kortere tid siden samlivsbrudd og så videre, har de altså langt mer feriesamvær med barna enn samværs fedrene.

Modell 3 tar også hensyn til at samværs mødre oftere enn samværs fedre bor i nærheten av barna. Dette endrer ikke effekten av samværs forelderens kjønn. Uansett reisetid til barna har samværs mødre nærmere 11 feriedager mer sammen med dem enn samværs fedre. Modell 4 justerer i tillegg for om foreldrene har felles daglig omsorg. En ordning med felles omsorg innebærer gjerne at foreldrene skal ha like mye tid med barna, både på månedlig basis og i ferier. Modell 4 viser da også at foreldre med felles omsorg i gjennomsnitt har 10,78 flere feriedager med barna enn dem uten en slik ordning. Men også etter kontroll for felles daglig omsorg, er det en betydelig forskjell mellom samværs mødres og samværs fedres feriesamvær med barna, 6,82 dager per år i gjennomsnitt. Noe av forskjellen i feriesamvær mellom samværs mødre og samværs fedre er dermed knyttet til at mødre oftere enn fedre har felles omsorg. Men selv når vi tar hensyn til forskjellen i andelen med en slik ordning, er samværs mødrene altså betydelig mer sammen med barna i ferier enn samværs fedrene, – omtrent en uke i året.

Oppsummering og diskusjon

De fleste barn som ikke bor sammen med begge foreldrene sine, bor hos moren. Far har gjerne status som samværsforelder, eller deltidsforelder, som noen foretrekker å kalle det (Thuen 2004). Mye forskning om kontakt mellom samværsforeldre og barn har derfor dreid seg om fedrene. Bare omtrent en av ti samværsforeldre er mødre. Samtlige studier på feltet viser at samværs mødre har en mer sentral plass i omsorgen for barn de ikke bor sammen med, enn hva samværsfedre har. De har oftere avtaler om felles omsorg og ser barna langt mer både på månedlig basis og i ferier. Mange av disse mødrene har ikke bare samvær, sier Jensen (2005), men de opprettholder sin del av et felles foreldreskap selv om barnet er registrert bosatt hos faren.

I analyser av samværs mødres og samværsfedres kontakt med barna har man gjerne sett på forskjeller på gruppenivå, – man har altså sammenlignet samværs mødre som gruppe med samværsfedre som gruppe. Disse to foreldregruppene skiller seg imidlertid fra hverandre på mange områder som har betydning for samværet med barna. Eksempelvis har samværs mødre oftere enn samværsfedre vært gift med barnets andre forelder og de har kortere tid siden bruddet. I denne artikkelen undersøker vi om det er forskjeller mellom samværs mødres og samværsfedres omsorgsrolle også når vi tar hensyn til slike og andre ulikheter mellom gruppene.

Det viser seg at dette er tilfellet både for vanlig månedlig samvær og samvær i ferier. Forskjellene i antall samværsdager mellom de to foreldregruppene er nærmest uendret selv om vi tar hensyn til at de skiller seg fra hverandre når det gjelder samværs barnets kjønn og alder, foreldrenes tidligere og nåværende samlivsstatus, tid siden samlivsbruddet, antall barn i den aktuelle bidragsrelasjonen, samt utdanningsnivå og arbeidstid. Forskjellen i antall feriedager med barn påvirkes heller ikke når vi tar hensyn til at mødre oftere enn fedre bor i nærheten av barna. Forskjellen i antall månedlige samværsdager reduseres imidlertid noe når vi justerer for reisetid mellom foreldrenes boliger, men også da har samværs mødre klart mer månedlig samvær enn samværsfedre. Som vi kunne vente, er forskjellene mellom samværs mødres og samværsfedres kontakt med barna til dels knyttet til at mødre oftere enn fedre har felles daglig omsorg. Men også når vi tar hensyn forskjellen i andel med felles omsorg, er samværs mødre mer sammen med barna enn samværsfedre både på månedlig basis og i ferier.

Som nevnt innledningsvis, formulerte Steward (1999) tre mulige hypoteser om sammenhengen mellom samværsforeldrenes kjønn og samvær med barna. Hun kaller disse for kjønnsrollehypotesen, seleksjonshypotesen og hypotesen om fraværende foreldre. Den første tilsier at samværs mødre har mer kontakt med barna enn samværsfedre også når vi tar hensyn til andre relevante forskjeller mellom de to gruppene. Den andre tilsier at vi vil finne mindre samvær blant samværs mødre enn samværsfedre når vi justerer for relevante bakgrunnsfaktorer, og den tredje tilsier at det ikke er noen forskjell mellom samværs mødres og samværsfedres kontakt med barna etter en slik justering. Analysene i denne artikkelen gir klar støtte til den første av disse hypotesene. Mødre spiller en langt mer aktiv rolle overfor barn de ikke bor sammen med, enn hva samværsfedre gjør. Samværs mødrenes sterke engasjement i barna gjør at de ofte velger å bo i nærheten av dem og ofte har avtaler om felles daglig omsorg. Men også når vi tar hensyn til forskjeller i reisetid, daglig omsorg og en rekke andre forhold, har samværs mødre mer kontakt med barna enn samværsfedre. Steward forklarer et slikt mønster med at mødre og

fedre møter ulike normer for foreldreskapet. En like viktig forklaring er nok at mødrene gjerne har hatt en større del av omsorgsansvaret for barna mens de fremdeles bodde sammen, og at dette preger fordelingen av barneomsorgen også når foreldrene bor hver for seg.

Analysene i denne artikkelen er basert på opplysninger fra samværsforeldrene selv. Ettersom mødre trolig møter sterkere normer om å stille opp for barna enn fedre, kan vi ikke utelukke at de forskjellene vi ser mellom samværsmodres og samværsfedres omsorgsroller, kan bunne i at mødre overdriver sin innsats mer enn fedre. For å undersøke om dette er tilfelle, har vi også foretatt analyser med utgangspunkt i de enslige foreldrenes svar. Vi sammenligner da de enslige fedrenes opplysninger om samværsmodrenes innsats, med de enslige mødrenes opplysninger om samværsfedrenes innsats. Som nevnt tidligere, er det slik at enslige foreldre beskriver samværsforeldrene som mindre aktive overfor barna enn hva samværsforeldrene gjør selv. Analysene basert på de enslige foreldrenes beskrivelser viser imidlertid i all hovedsak det samme mønsteret for forskjeller mellom

samværsmodres og samværsfedres kontakt med barna som det som er presentert i denne artikkelen.⁴

Ettersom det fremdeles er slik at de fleste barn bor hos mor når foreldrene lever atskilt, får vi få samværs mødre i utvalgsundersøkelser på feltet. Derfor er det vanskelig å foreta gode analyser av denne gruppen. Jensen og Clausen (1997) fant at samværs mødre er en polarisert gruppe med en overrepresentasjon av både personer med lav utdanning og inntekt og av personer med høy utdanning og inntekt. Dette mønsteret er mindre tydelig i den undersøkelsen som benyttes i foreliggende artikkel, i hvert fall når det gjelder utdanningsnivå. Inntekstfordelingen har vi foreløpig ikke tall for her, men vi kan se på dette i en tilsvarende undersøkelse fra 2002. Analysene så langt kan indikere en viss grad av polarisering blant samværs mødrene sammenlignet med enslige mødre (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005). Dersom dette er tilfellet, kan det også være stor variasjon i samværs mødrenes kontakt med barna. Videre analyser av dette forutsetter imidlertid større utvalg av samværs mødre enn hva vi har her.

Tabell 3. Regresjonsanalyse av antall månedlige samværsdager blant samværsforeldre. Estimerte koeffisienter i ulike modeller

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
Samværsforelderens kjønn				
Kvinne	3,57 ³	3,34 ³	2,89 ³	1,64 ³
Mann (ref.)				
Barnets kjønn				
Jente		-0,10	0,09	0,09
Gutt (ref.)				
Barnets alder				
1-5 år		1,85 ²	1,97 ²	1,89 ²
6-9 år		1,92 ³	2,10 ³	1,92 ³
10-14 år		1,62 ³	1,48 ³	1,40 ³
15-17 år (ref.)				
Samlivsstatus ved brudd				
Gift med barnets andre forelder		3,34 ³	2,55 ³	2,30 ³
Samboer med barnets andre forelder ...		2,76 ³	2,20 ³	2,07 ³
Har ikke bodd sammen (ref.)				
Antall bidragsrelasjoner IO har				
En		1,36 ¹	0,76	0,67
To + (ref.)				
Antall barn i bidragsrelasjonen				
Ett		0,84	0,68	0,56
To		0,77	0,33	0,17
Tre + (ref.)				
Tid siden samlivsbrudd				
Kontinuerlig (1-18)		-0,16 ²	-0,09	-0,07
Samlivsstatus nå				
Gift med ny partner		-1,69 ³	-0,93 ²	-0,81 ¹
Samboer med ny partner		-0,88 ¹	-0,16	-0,08
Enslig (ref.)				
Utdanningsnivå				
Ungdomsskole/videregående (ref.)				
Universitet/høgskole 1-4 år		0,21	-0,00	-0,07
Universitet/høgskole 5 år +		1,05	1,22 ¹	0,89
Ukentlig arbeidstid				
41 timer +		2,42 ³	1,89 ³	1,65 ³
30-31 timer		2,57 ³	2,13 ³	1,82 ³
1-29 timer		1,83 ²	1,13	1,14
Ikke yrkesaktiv (ref.)				
Reisetid til barn				
Gangavstand			7,24 ³	6,42 ³
½ time eller mindre			4,94 ³	4,65 ³
Mer enn ½ time, under 2 ½ time			2,26 ³	2,22 ³
2 ½ time eller mer (ref.)				
Daglig omsorg				
Felles/intervjupersonen				3,77 ³
Den andre forelder (ref.)				
Konstantledd	7,78 ³	1,24	-1,89	-1,44
R ²	0,04	0,16	0,32	0,36
N=1 139				
¹ p<=5 prosent. ² p<=1 prosent. ³ p<=0,1 prosent.				

¹ Steward kaller de tre hypotesene for "The Gender Roles Hypothesis", "The Negative Selection Hypothesis", og "The Absent Parent Hypothesis". Betegnelse i foreliggende artikkel er vår oversettelse.

² Vi benytter her vanlig lineær regresjonsanalyse. 17 prosent av samværsforeldrene hadde null dager med samvær siste måned. En såpass høy andel med verdien null innebærer at fordelingen kan betraktes som sensurert med hensyn til den latente variabelen vi ønsker å måle, nemlig samværsforeldres tilbøyelighet til å være sammen med barna på månedlig basis. En lineær regresjonsmodell kan da gi skjeve estimater. Ofte benyttes en såkalt tobit regresjonsmodell for å justere for dette. Vi har gjennomført analysene både med lineær regresjon og med tobitmodeller, og det viser seg at de to metodene her gir omtrent samme resultater. Vi velger å vise resultater fra de lineære regresjonsanalysene ettersom disse gir et lettere forståelig mål for forklart varians (R²) enn tobitanalysene.

³ Den estimerte koeffisienten i modell 1 (tabell 3) skiller seg noe fra den forskjellen vi observerer i antall månedlige samværsdager mellom samværs mødre og samværsfedre i tabell 1. Dette skyldes at observasjoner med uoppgitte verdier på minst én av variablene i den mest omfattende modellen (modell 4) er holdt utenfor i regresjonsanalysene i tabell 3. Antall observasjoner er derfor noe lavere enn i tabell 1.

⁴ Basert på svar fra de enslige foreldrene finner vi imidlertid ingen signifikant effekt av samværsforelderens kjønn i modell 4 i den multivariate analysen av feriestamvær. I de tre første modellene er det klare kjønnseffekter. For antall månedlige samværsdager er det en klar forskjell mellom samværs mødre og samværsfedre i samtlige fire modeller.

Referanser

Christoffersen, M. N. (1996): *Opvækt hos fædre. En sammenligning af 3-5-årige børns opvækt hos fædre og mødre*, København: Socialforskningsinstituttet 96: 23.

Jensen, A.-M. (2005): Barn som bor med far bor også med mor, *Samfunnsspeilet*, 2, 2005: 30-38, Statistisk sentralbyrå.

Jensen, A.-M. og S.-E. Clausen (1997): *Samvær og fravær. Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med*, Norsk institutt for by- og regionsforskning, Notat 1997:103.

Kitterød, R. H. (2004a): *Foreldreskap på tvers av hushold. Ansvar og omsorg for barn blant foreldre som ikke bor sammen. Resultater fra Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*, Rapporter 2004/15, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. (2004b): Samvær med barn etter samlivsbrudd. Hva svarer far og hva svarer mor?, *Samfunnsspeilet*, 2, 2004: 55-64, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. (2005): *Når mor og far bor hver for seg. Ansvar og omsorg for barna før og etter bidragsreformen*, Rapporter 2005/22, Statistisk sentralbyrå.

Lyngstad, J. (2004): Samværsforeldres kontakt med sine barn: Mer faktisk enn avtalt samvær, *Samfunnsspeilet*, 2, 2004: 47-54, Statistisk sentralbyrå.

Lyngstad, J., R. Kjeldstad og E. Nymoen (2005): *Foreldreøkonomi etter brudd. Omsorgsforeldres og samværforeldres økonomiske situasjon 2002*, Rapporter 2005/21, Statistisk sentralbyrå.

Moxnes, K. og A. Winge (2000): *Foreldresamarbeid etter skilsmisse*, Trondheim: Allforsk.

Skevik, A. og K. Hyggen (2002): *Samværsfedrenes situasjon. Rapport fra en spørreundersøkelse*, Rapport 15/02, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Skaare, S. og G. Fodnesbergene (2005): *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004. Dokumentasjonsrapport*, Notater 2005/41, Statistisk sentralbyrå.

Steward, S. D. (1999): Nonresident Mothers' and Fathers' Social Contact with Children, *Journal of Marriage and the Family*, 61 (November): 984-907.

Sætre, A. (2004): Foreldreansvar, daglig omsorg og samvær: Far er blitt viktigere, men mor er fortsatt viktigst, *Samfunnsspeilet*, 2, 2004: 38-46, Statistisk sentralbyrå.

Thuen, F. (2004): *Livet som deltidsforeldre*, Bergen: Fagbokforlaget.

Vedø, A. (2004): *Vekter i undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*, Notater 2004/25, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4. Regresjonsanalyse av antall feriedager med barn blant samværsforeldre. Estimerte koeffisienter i ulike modeller

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
Samværsforelderens kjønn				
Kvinne	10,81 ³	10,76 ³	10,70 ³	6,82 ²
Mann (ref.)				
Barnets kjønn				
Jente		-0,95	-0,92	-0,82
Gutt (ref.)				
Barnets alder				
1-5 år		0,68	0,91	1,06
6-9 år		6,05 ²	5,84 ²	5,60 ²
10-14 år		5,49 ²	5,61 ²	5,63 ³
15-17 år (ref.)				
Samlivsstatus ved brudd				
Gift med barnets andre forelder		5,93 ²	6,32 ²	5,94 ²
Samboer med barnets andre forelder		4,35 ¹	4,35 ¹	4,19 ¹
Har ikke bodd sammen (ref.)				
Antall bidragsrelasjoner IO har				
En		4,15	4,18	3,89
To + (ref.)				
Antall barn i bidragsrelasjonen				
Ett		2,06	2,32	2,22
To		1,52	1,80	1,36
Tre + (ref.)				
Tid siden samlivsbrudd				
Kontinuerlig (1-18)		-0,42	-0,45 ¹	-0,38
Samlivsstatus nå				
Gift med ny partner		-2,49	-2,60	-2,51
Samboer med ny partner		-1,55	-1,44	-1,34
Enslig (ref.)				
Utdanningsnivå				
Ungdomsskole/videregående (ref.)				
Universitet/høgskole 1-4 år		3,69 ¹	3,44 ¹	3,37 ¹
Universitet/høgskole 5 år +		4,20	3,35	2,08
Ukentlig arbeidstid				
41 timer +		10,84 ³	11,24 ³	10,64 ³
30-31 timer		7,10 ³	7,57 ³	6,92 ³
1-29 timer		2,41	3,00	2,96
Ikke yrkesaktiv (ref.)				
Reisetid til barn				
Gangavstand			-2,58	-4,98 ¹
½ time eller mindre			-6,28 ³	-7,16 ³
Mer enn ½ time, under 2 ½ time			-5,68 ²	-5,65 ²
2 ½ time eller mer (ref.)				
Daglig omsorg				
Felles/intervjupersonen				10,78 ³
Den andre forelder (ref.)				
Konstantledd	28,71	11,72	15,41	16,00
R ²	0,03	0,11	0,12	0,15
N=929				
¹ p<=5 prosent. ² p<=1 prosent. ³ p<=0,1 prosent.				